

Laste arvu mõju nende arengule.

=====

A. Elango raadiolõõg 28.dets. 1938

Kuidas mõjub laste arv perekonnas nende arengule - see on aktuaalne küsimus, ^{aktuaalne} eriti just nüüd, kus nii palju kõneldakse ja kirjutatakse lasterohketest perekondadest. Kumb lööb eluvõitluses paremini läbi, kas väikse või suure perekonna kasvandik? Oleks asjata selle küsimuse üle huupi siia-sinna targutada -- parem lähtume konkreetsetest tõsiasjadest. Mul on käepärast mitmeid suguseid arvustikulisi andmeid selle küsimuse kohta ja peamiselt need võtamegi lähtekohaks.

Kõigepealt vaatame laste kehalist arengut.

Selle poolest on kõige paremini arenenud ja kõige tublimad 2. ja 3. laps perekonnas. Alates 4. lapsega halveneb nende kehaline seisukord pikkamööda. Vastsündinud lapse kehakaal on küll seda suurem, mida rohkem lapsi on sündinud emal enne teda, aga kus laste arv tõuseb üle 4, seal pidurdub laste kehaline areng teisest elupoolaastast alates. Eriti paistab see pidurdumine silma 3. kuni 6. eluaastani. Selles eas esineb lastel kõige rohkem tavalisi lastehaigusi, mis pidurdavad nende kehalist arengut.

Kuna enamik lastehaigusi on nakkavad, siis esineb neid seda rohkem, mida enam on lapsi perekonnas, sest lasterohketes perekondades on haigusi tekitavatel pisilastel kergem laste juurde peaseda. Kuna lasterikkad perekonnad kuuluvad ehamikus kehvemasse kihti,

siis soodustavad halvad korteriolud ja viletsad elutingimused omalt poolt nakkushaiguste levinemist. Selle tagajärjel on ka suremus seda suurem, mida rohkem lapsi on perekonnas. Peaks ole-
tama, et jõukamates perekondades, kus lapsi nakkushaiguste vastu hoolikalt kaitstakse ja kus pole karta alatoitluse ning korteri-
kitsikuse hädahoitu, lapsed arenevad kehaliselt seda paremini, mi-
da enam nooremaid vendi-õdesid neil on. Andmed näitavad, et pärast kümnnendat eluaastat hakkavad vahed kehalises arengus tasanduma, hoolimata sellest, mitmes laps keegi perekonnas on.

Järgmisena katsume jõuda selgusele, kuidas mõjustab laste arv perekonnas nende edasijõudmist koolis.

Harilikult arvatakse, et laps koolis on seda parem õpilane, mida vähem vendi-õdesid tal on. See arvamus põhjeneb veendumusel, et haritud perekondadel on vähe lapsi, haritud vanemate lapsed aga jõuavad koolis paremini edasi. Et nende kõrvaliste tegurite mõju ära hoida, võtame vaatluse alla enam-vähem ühesugusest ühis-
kondlikust miljööst pärit olevad lapsed. Seal peaks laste arvu mõ-
ju selgemini silma paistma. Andmed, mis selle kohta olemas on, on saadud keskkoolidest ja gümnaasiumidest, kus õpivad peamiselt jõukama kihi lapsed ja kus üsna kehvade vanemate lapsi on väga vähe. Need andmed näitavad, et ülaltoodud arvamus üksiklaste pare-
mast edasijõudmisest koolis ei pea paika. Nende andmete järele jõuavad keskmiselt kõige paremini edasi lapsed nendest perekondade

dest, kus on 3-4 last. Järgmisel kohal on need lapsed, kes tulevad veelgi suurematest perekondadest, kuna ühe- ja kahelapsega perekondade võsud on edasijõudmise poolest kõige taga. ¹¹Endele tulemustele jõuti sel teel, et jagati õpilased vendade-õdede arvu järgi rühmadesse ja võeti siis kokku, kui palju igas rühmas on vägga häid ja puudulikke hindeid. Seejuures pandi tähele, et mida kehvem perekond, seda rutemini annab lasterohkuse negatiivne mõju end tunda. Kui jõukamates kihtides kõige paremas seisukorras on 3-4 lapsega perekondade kasvandikud, siis ^{on} kehvemates kihtides 1-2 lapsega perekonnad paremates tingimustes. Kuna kodustel elutingimustel on suur mõju lapse edasijõudmisele koolis, siis on arusaadav, et kus kehvades oludes hulk lapsi koos elab, seal neil ~~ei ole~~ normaalsed töötingimused puuduvad.

Üllatavana paistab silma, et koolis kõige paremini jõuavad edasi need õpilased, kellel on kodus ainult omast soost vendi või õdesid ja kõige halvemini need, kellel on ainult teisest soost vendi-õdesid. Nii näit. jõuavad tütarlapsed, kellel on 3-4 venda ja mitte ainustki õde, sama halvasti edasi kui ainukesed lapsed, samuti poisid, kes peavad kasvama ainult tütarlaste seas. Põhjuseks on nähtavasti see, et ainsat poissi tütarlaste hulgas ja ainsat tütarlast poiste hulgas enam hellitatakse, umbes nagu ainukest lastki ja et neil puuduvad normaalsed eeldused omavaheliseks võistluseks, mis ^{ühast ja samast soost} ~~üksikperekondade~~ lapsi kannustab suuremale püüdlikkusele.

Ka laste vanusejärjekord mõjustab nende edasijõudmist koolis. Esimesed lapsed on koolis tublimad, keskmised on nendest õige vähe taga kuna viimased lapsed üldiselt kõige halvemini edasi jõuavad. M.s. on tähele pandud, et viimaste laste seas kõige enam on teiseks aastaks klassi istuma jääjaid. Siingi on tõenäoliseks põhjuseks laste omavaheline võistlus. Vanem laps püüab saavutus-teski olla esirinnas, kuna kõige noorem võistlust peab lootuse-
tuks ja kergesti loiuks muutub.

Kõige huvitavam on jälgida laste arvu mõju nende iseloo-
mu kujunemisele. Siin on vahed kõige teravamini nähtavad.

Laps vajab vendi-õdesid niisama hädasti kui vanemaidki. Ainus laps on sellepärast palju halvemas seisukorras kui need lapsed, kellel on rohkesti vendi ja õdesid. Tema eest hoolitse-
takse liiga palju, teda aidatakse säärastelgi kordadel, kus teised ammu iseseisvalt teotsevad. Tema järele valvatakse liiga palju või jäetakse ta täiesti hooletusse. Ta viibib liiga palju täiskasvanute hulgas ja kaotab selle tõttu liiga vara lapseliku naiivsuse ja elurõõmu. Olles palju üksik hakkab ta varakult enda üle järele mõtlema ja ennast hingeliselt analüüsima ja lahastama. Tal puudub võistluse võimalus ja tarve, mispärast ta ei pinguta ega arenda küllalt oma jõudu. Ta ei tarvitse kunagi midagi teis-
tega jagada, vaid võib kõik meelehead, kingitused, maiustused ja vanemate õrnuse ainuüksi endale pidada. Tal puudub võimalus nooremate vendade-õdede eest hoolitsedes end sotsiaalsetes voore-

rustes harjutada, mille tõttu ^{ainsad lapsed} ~~nad~~ kasvavad kalgi ja külma südamega egoistideks. Lapsel, kellel pole kedagi, kellega end lapselikult välja hullata, kellega sõprust ja viha lapselikult algelisel kujul läbi elada, on raske ka täiskasvanuna olla hea seltsimees ja sõber teistele. Koolis paistavad säärased lapsed kergesti silma oma kalduvusega üksindusse ja sobimatusse teiste hulka. Abielus on neil raske leida ühist keelt ~~oma~~ elukaaslasestega ja sageli tabavad just neid neurootilised hädad ja raskused. Jõukamates perekondades seltsib kõige muuga üleliigne hoolitsemine ainukese lapse eest, kelle pärast kogu pere peab käima n.ö. kikiarvul, kelle iga haigus või äpardus vanemaid täidab erakordse murega. Laps tunneb kõike seda ja hakkab enda tähtsust piiritult üle hindama. Pärastine elu, kus igauks peab ise enda eest väljas olema, tundub säärasele hellitatud lapsele liiga raskena. Et need mitte ainult oletused ei ole, näitavad kogenenud koolimeeste ja asjatundlikkude uurijate tähelepanekud. Saksa pedagoog prof. Adolf Busemann leidis, et väheste õdede-vendadega ja ainsad lapsed ei ole endaga ja oma elutingimustega pea kunagi rahul, samuti ka lapsed väga lasterohketest perekondadest. Kõige elurõõmsamad ja rahulolevamad on 3-4 lapselistest perekondadest õpilased. Need ei mõtiskle nii palju endast, neil on maailmas palju muudki peale oma väikese mina. Nende huvi suundub enam välisilma, asjalikkudele ülesannetele.

Lasterikastes perekondades, kus ei pöörata nii suurt tähelepanu iga üksiku arengukäigule ja hingelise arengu iseäraldustele, toimub sissekasvamine täiskasvanute maailma palju lihtsamini ja vähemate konfliktidega, kui hellitatud ainukeste laste juures. Eriti paistab see silma murdeealiste noorte juures, kus hingelised kriisid end niikuinii teravamini kui muidu tunda annavad.

Koolis on ainsad lapsed kõige rahutumad ja liikuvamad. Nemad ja ^{need} lapsed, kellel on üle 4 venna-õe paistavad silma lobisemisega. Üldse on ainsad lapsed oma käitumise ja iseloomu poolest äärmuslikud. Nad on kas väga tundelised või üsna tuimad, kas kergesti muutuvate meeleoludega või püsivalt näkrameelsed, kas auahnad või üsna ükskõiksed. Nad on kinnised ja haavuvad kergesti. Sõpru on neil vähe. Vehetundidel armastavad nad enamasti üksi olla. Kaasõpilaste suhtumine ainsatesse lastesse on enamasti negatiivne. Kui nad on isekad ja jonnakad, siis tekib neil kergesti teistega kokkupõrkeid, on nad aga passiivsed, arad ja tagasihoidlikud, siis satuvad nad kergesti kaaslaste pilke alla. Poisid ainsate lastena on sagedamini närvilised kui tüdrukud; üldse mõjub ainsaks lapseks olemine poistele palju halvemini kui tütarlastele. Tütarlapsed on loomult sotsiaalsemad ja sobivad kaaslastega ka sel juhul, kui nad kodus on kasvanud üksiklastena.

Mõnikord raskendab ainukesel lapse kasvamistingimusi veel see asjaolu, et paljudel neist on vanemad või teine vanematest surnud või elavad vanemad lahus. Niihästi ühel kui teisel juhul

tuleb ainsaks lapseks olemise traagikale lisaks veel uusi raskusi, mis iseloomu kujunemisse eriti sügavaid jälgi jätavad.

Viimasel ajal on ^{puutud} lastekehvade perekondade kasvatustööd ~~xx~~ sellega kergendada, et on asutatud rohkel arvul lasteaedu, laste mängumurusid, ja muid väikelaste kasvatusettevõtteid, kus ka ainukesed lapsed võivad leida rõõmsaid mänguseltsilisi. Ka kodused mänguringid, kus tuttavate perekondade lapsed isekeskis kokku puutuvad on selgelt seisukohalt teetunud. Tähtis on, et see kokku-
puutumine teiste lastega algaks küllalt varakult, sest juba 3-4-aas-
tane laps vajab mänguseltsilisi.

Kuid nagu eelpool nägime, ei saa ka väga lasterikast //
perekonda pidada ideaalseks kasvamismiljööks. Niihästi füüsiliselt,
vaimselt kui ka kõlbliselt arehevad kõige paremini need lapsed, kes
kasvavad kolme-neljakesi koos. Kui laste arv perekonnas kasvab lii-
ga suureks, siis jääb igauhe arvele langev osa vanemate hoolitsu-
sest liiga väikeseks. Säärased lapsed kasvavad liiga pmapead, mille
tagajärjel võrsub üleannetust ja sõnakuulmatust. Eriti on seda karta
kehvemates perekondades, kus iga lapse juurdetulekuga paratamatult
väheneb ~~xxxxxxx~~ igauhele neist osaks saav hoolitsuse hulk. Ainult
uusimad sotsiaalpolitiilised võtted, näit. perekonnaabiraha kasva-
mine koos laste arvuga, aitavad ära hoida, et lapsed lasterikastes
perekondades ei jääks ilma tarviliku hoolitsuseta. Ka peaks laste-
rikastes perekondades ema end võima pühendada ainuüksi kodustele //
üle/sannetele, kuna perekonnale ülalpidamise hankimiseks peaks jät-
kuma ainuüksi mehe tööjõust.